

שיעור כללי - מצוות ברכת כהנים

1. ספר המצוות לרמב"ם מצות עשה כו

והמצוה הכללית היא שנצטוו הכהנים לברך את ישראל בכל יום והוא אמרו יתעלה (נשא ו) כה תברכו את בני ישראל אמור להם. וכבר התבארו משפטי מצוה זו בפרק אחרון ממגילה (כג ב, כד א) ותענית (כו א - כז א) ובשביעי ממסכת סוטה (לב א, לז ב - מ א):

2. (א) רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים הקדמה

הלכות תפילה וברכת כהנים. יש בכללן שתי מצוות עשה, אחת לעבוד את ה' בכל יום בתפילה, שנייה לברך כהנים את ישראל בכל יום. וביאור שתי מצוות אלו בפרקים אלו

2. (ב) רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים

פרק יד' הל' א: בשחרית במוסף ובנעילה הכהנים נושאים את כפיהם, אבל במנחה אין נשיאת כפים, מפני שבמנחה כבר סעדו כל העם ושמא שתו הכהנים יין ושכור אסור בנשיאת כפים, ואפילו ביום תענית אין נושאים כפיהם במנחה גזרה מנחת תענית מפני מנחת כל יום.

פרק טו הל' ו': כהן שלא היה לו דבר מכל אלו הדברים המונעים נשיאת כפים אף ע"פ שאינו חכם ואינו מדקדק במצוות או שהיו הבריות מרננים אחריו או שלא היה משאו ומתנו בצדק הרי זה נושא את כפיו ואין מונעין אותו, לפי שזו מצוות עשה על כל כהן וכהן שראוי לנשיאת כפים ואין אומרים לאדם רשע הוסף רשע והמנע מן המצוות.

פרק טו הל' יב': כל כהן שאינו עולה לדוכן אע"פ שבטל מצוות עשה אחת הרי זה כעובר על שלש עשה שנאמר כה תברכו את בני ישראל אמור להם ושמו את שמי, וכל כהן שאינו מברך אינו מתברך וכל כהן המברך מתברך שנא' ואברכה מברכיה. סליקו הלכות תפילה בסיעתא דשמיא.

* שים לב: היכן "מיקם" הרמב"ם את ברכת כהנים בסה"מ והיכן ביד החזקה - מה משמעות הענין לדעתך?

ברכת כהנים כחלק מהתפילה

3. תלמוד בבלי מסכת מגילה דף יח עמוד א

וכיון שבאת עבודה - באתה תודה, שנאמר +תהלים נ' + זבח תודה יכבדני. ומה ראו לומר ברכת כהנים אחר הודאה - דכתיב +ויקרא ט' + וישא אהרן את ידיו אל העם ויברכם וירד מעשת החטאת והעלה והשלמים. - אימא קודם עבודה! - לא סלקא דעתך, דכתיב וירד מעשת החטאת וגו'. מי כתיב לעשות מעשת כתיב. - ולימרה אחר העבודה! - לא סלקא דעתך, דכתיב זבח תודה. - מאי חזית דסמכת אהאי, סמוך אהאי! - מסתברא, עבודה והודאה חדא מילתא היא. ומה ראו לומר שים שלום אחר ברכת כהנים - דכתיב +במדבר ו' + ושמו את שמי על בני ישראל ואני אברכם. ברכה דהקדוש ברוך הוא - שלום, שנאמר +תהלים כ"ט + ה' יברך את עמו בשלום.

4. תלמוד בבלי מסכת ברכות דף יא עמוד ב

תנן התם, אמר להם הממונה: ברכו ברכה אחת! והם ברכו, וקראו עשרת הדברות, שמע, והיה אם שמע, ויאמר, וברכו את העם שלש ברכות: אמת ויציב, ועבודה, וברכת כהנים, ובשבת מוסיפין ברכה אחת למשמר היוצא. תוספות מסכת ברכות דף יא עמוד ב

וברכת כהנים - ואין זה דוכן שהרי לא היו עומדים לדוכן עד לאחר הקטרת אמורים דאמרי' בתענית (פ"ד ד' כו): שלשה פעמים ביום הכהנים נושאים כפיהם וכו' וא"כ הוה ליה למתני ד' פעמים אחד לפני הקטרה ואחד לאחר הקטרה אלא בלא נשיאות כפים אמרו ברכת כהנים כמו שאנו אומרים.

* כיצד עולה מתוך המקורות הנ"ל שברכת כהנים היא חלק מהתפילה?

ברכת כהנים כחלק מברכת שים שלום

5. רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק יד

ט. כיצד ברכת כהנים במקדש, הכהנים עולים לדוכן אחר שישלימו הכהנים עבודת תמיד של שחר, ומגביהין ידיהם למעלה על גבי ראשיהן ואצבעותיהן פשוטות, חוץ מכהן גדול שאין מגביה ידיה למעלה מן הציץ, ואחד מקרא אותן מלה מלה כדרך שעושין בגבולין עד שישלימו שלשה הפסוקים, ואין העם עוין אחר כל פסוק אלא עושין אותה במקדש ברכה אחת, וכשישלימו כל העם עונים ברוך יי' אלהים אלהי ישראל מן העולם ועד העולם.

י. במקדש מברכין ברכת כהנים פעם אחת ביום אחר תמיד של שחר, באין ועומדין על מעלות האולם ומברכין כדרך שאמרנו, אבל במדינה מברכין אותה אחר כל תפילה חוץ ממנחה כמו שאמרנו, בכל מקום משתדלין שיהיה המקרא אותן ישראל שנאמר אמור להם מכלל שאין המקרא מהם.

6. (א) ויקרא פרק ט פסוק כב

וַיֵּשָׂא אֶהֱרֹן אֶת יָדָיו אֶל הָעָם וַיְבָרֶכֶם וַיִּכְרַד מִעֲשֵׂת הַחֲטָאת וְהָעֵלָה וְהַשְׁלָמִים:
6. (ב) חידושי הריטב"א מסכת מגילה דף יח עמוד א

ומה ראו לומר שים שלום אחרי ברכת כהנים. כלומר מה ענין ברכה זו בכאן, שלא סיימו בברכת כהנים, דאילו מקמי הכי לא אפשר, ומהדרין משום דכתיב ואני אברכם וברכה של הקב"ה שלום, וזהו שאמרו במדרש כל חותמי ברכות שלום, וזהו שתיקנו לסוף ברכות של ק"ש של ערבית הפורש סוכת שלום והנוסח אחד הוא בחול ובשבת אלא כשתקנו אותם פסוקים של אחר כך שינו את החתימה לשומר את עמו ישראל לעד, אבל מורי נ"ר נוהג כרבו רבינו הגדול ז"ל לחתום תמיד בשלום כמו בשבת, ובברכת המזון ג"כ משלים ה' יברך את עמו בשלום, וכן בסדר קדושה של שחרית.

7. רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק יד

ד. כשישלימו הכהנים ג' פסוקים מתחיל ש"צ ברכה אחרונה של תפלה שהיא שים שלום והכהנים מחזירין פניהם כלפי הקדש וקוצצין אצבעותיהן ועומדין שם בדוכן עד שיגמור הברכה וחוזרין למקומן.
ו. אין הכהנים רשאים להחזיר פניהם מן הציבור עד שיתחיל שליח ציבור שים שלום, ואין הכהנים רשאים ליעקר ממקומן עד שיגמור שליח ציבור שים שלום, ואין רשאים לכוף קשרי אצבעותיהם עד שיחזירו פניהם מן הציבור, ומתקנות [עזרא] שלא יעלו הכהנים לדוכן בסנדליהן אלא עומדין ד יחפין.

8. משנת יעקב (לרב יעקב רוזנמל זצ"ל אב"ד דחיפה)

נראה ד"ל דטעמו של דבר הו מפני שתפילת שים שלום חוזרת על האמור בברכת כהנים מסופו לתחילתו. דבברכת כהנים ג' פסוקים יש בה, "יברך וגו'", "יאה ה' פניו אליך וגו'", "ישא וגו' וישם לך שלום". ותפילת שים שלום מישך שייכי להני ג' ברכות, דשים שלום הוא מקביל להא דברכו הכהנים "וישם לך שלום". ואחר זה אומרים ברכנו אבינו כולנו כאחד באור פניך, וזה מקביל לברכת "יאה ה' פניו אליך". ובסוף אומרים וטוב בעיניך לברך את עמך ישראל, וזה מקביל לברכת "יברך" (ועי' בסדור הגר"א). ומאחר שבברכת כהנים נגמרת ב"ישם לך שלום", לכן מתחילה התפילה דשים שלום בזה, ומסופו חוזר לתחילתו וכמבואר, ואשר על כן מבואר היטב הך הלכה, דכשישלימו הכהנים ג' פסוקים, מתחיל שליח צבור ברכה אחרונה של תפילה, שהיא שים שלום. ולמה הדגיש הרמב"ם וכתב "שהיא שים שלום", משום דזה מישך שייכי לברכת כהנים. וכמש"נ. ומכא יסוד זה הוא מה דישנה ההלכה דאין כהנים רשאים להחזיר פניהם מן הציבור עד שיתחיל שליח צבור שים שלום, וכן הלכה שניה – ואינם רשאים ליעקר ממקומן עד שיגמור השליח צבור שים שלום, דתפילה זו דשים שלום מישך שייכי לברכת כהנים וכמש"נ.

*מהו הקשר בין ברכת כהנים לברכת שים שלום ע"פ המקורות הנ"ל?

מצות ישראל להתברך

9. ספר הרדים לרב הקדוש אליעזר אזיקרי עשין, מצוות התלויות בפה, פ"ד עשה י"ח

לברך כהן את ישראל, שנאמר "כה תברכו את בני ישראל". וישראל העומדים פנים כנגד פני הכהנים בשתיקה ומכונים לבם לקבל ברכתם כדבר ה', הם נמי בכלל המצוה.

10. ר"י פרילא עשה ט"ז, קבח ע"ב

לכך מנה מצוה שעל הכהנים לברך את ישראל במספר העשין שעל כל יחיד, משום שכל אחד מהכהנים חייב בה, ואפילו ליכא רק כהן יחיד – חייב לברך והוא לה מצוה המוטלת חובה על היחיד.
אבל מצות הציבור להתברך מפי הכהנים כתבה במספר הפרשיות, שהן מצוות וחוקים המסורים רק לציבור, משום דרק הציבור הוא שחייבין במצוה זו, ולא היחיד, וכדתנן במגילה (פרק הקורא עומד) דאין נושאים כפים בפחות מעשרה.

11. רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק יד הלכה יא

אין ברכת כהנים נאמרת בכל מקום אלא בלשון הקדש שנאמר כה תברכו את בני ישראל, כך למדו מפי השמועה ממש רבינו ע"ה = עליו השלום = כה תברכו בעמידה, כה תברכו בנשיאת כפים, כה תברכו בלשון הקדש, כה תברכו פנים כנגד פנים. כה תברכו בקול רם. כה תברכו בשם המפורש, והוא שיהיה במקדש כמו שאמרנו.

12. ספר יראים סימן רסט [דפוס ישן – טו]

ברכת כהנים. צוה הב"ה את הכהנים שיברכו את ישראל באמור להם דכתיב בפ' נשא דבר אל (בני) אהרן ואל בניו לאמר כה תברכו את בני ישראל אמור להם ותרגום אונקלוס כד יימרון להון.